[2019] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 692

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਰਾਹੀਂ

ਬਨਾਮ

ਤੀਰਥ ਸਾਰਥੀ ਮੁਖਰਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2019 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1264)

06 ਫਰਵਰੀ, 2019

[ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.ਜੇ.)

ਨਿਆਂਇਕ ਸੇਵਾਵਾਂ- ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸੇਵਾਵਾਂ- ਉੱਤਰ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ - ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ - SLP ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ- 5 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਦਾਇਰ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ- ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਹੱਦ ਦੇਰੀ ਹੋਈ- ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ: ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ- ਅਦਾਲਤ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤਾਂ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਤਰਕ ਦੀ ਕਿਸੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਤਰਕਸੰਗਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਦੁਰਲੱਭ ਜਾਂ ਅਸਾਧਾਰਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮੱਗਰੀ ਗਲਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-

ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ SLP ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ 5 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ- ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿਚਕਾਰ ਨਵੀਂ ਚੋਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ- ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੁਰਲੱਭ ਜਾਂ ਅਸਧਾਰਨ ਕੇਸ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਲਗਭਗ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ- ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ– ਦੇਰੀ/ਲਾਚੇਸ – ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ –ਅਨੁਛੇਦ 226

ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ 1. ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਰਾਹੀਂ ਬਨਾਮ ਤੀਰਥ ਸਾਰਥੀ ਮੁਖਰਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ 693

ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਂਝੀਆਂ ਹਨ? ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਿਟ ਦੀ ਰਿੱਟ ਮੰਗਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਕਰਤੱਵ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰਤੱਵ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ

ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਿਆ। [ਪੈਰਾ 18] [701-H; 702-A-B]

2. ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਰਿੱਟ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਾਮਲਾ ਉੱਠ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਭਾਵੇਂ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੋਈ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਵਾਬ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਾਂਚ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਤੇ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੰਕ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 19] [702-C-E]

3. ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਾਲ 2012 ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਾਲ 2013 ਵਿੱਚ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਲਗਭਗ 5 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ

ਚੋਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਜਾਵੇ। [ਪੈਰਾ 21 ਅਤੇ 22] [702-H; 703-A-B]

XXXXXX

4. ਅਦਾਲਤ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤਾਂ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਕ ਦੀ ਕਿਸੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਭੌਤਿਕ ਗਲਤੀ ਦੇ ਦੁਰਲੱਭ ਜਾਂ ਅਸਧਾਰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੁਰਲੱਭ ਜਾਂ ਅਸਧਾਰਨ ਕੇਸ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਲਗਭਗ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੀਖਿਆ ਮੁੱਖ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਇੱਥੇ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਭਾਗ 3 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਬਾਇਆ ਸੀ। ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਪੇਪਰ 3 ਦੇ

ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਵਿਗਾੜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ 'ਚ ਭਾਗ-1 ਅਤੇ ਭਾਗ-2 ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਹਤ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਵੀ ਲਗਭਗ 5 ਸਾਲ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਗੀ ਕਿ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਲੈਸ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 22 ਅਤੇ 31] [703-D-G; 705-G-H]

ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਮੁਕੇਸ਼ ਠਾਕੁਰ ਅਤੇ ਹੋਰ (2010) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 759: [2010] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 189; ਪ੍ਰਮੋਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਬਨਾਮ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਬਿਹਾਰ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਪਟਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰ (2004) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 714: [2004] 3 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 372; ਕੇਂਦਰੀ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਸਕੱਤਰ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪ੍ਰੀ-ਮੈਡੀਕਲ / ਪ੍ਰੀ-ਡੈਂਟਲ ਦਾਖਲਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਖੁਸ਼ਬੂ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਅਤੇ ਹੋਰ (2014) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 523: [2011] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 286 – ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

XXXXXX

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਰਾਹੀਂ ਬਨਾਮ ਤੀਰਥ ਸਾਰਥੀ ਮੁਖਰਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ 695

ਕੇ ਰਾਜਾਮੌਲੀ ਬਨਾਮ ਏ.ਵੀ.ਕੇ.ਐਨ. ਸਵਾਮੀ (2001) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 37: [2001] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 473; ਰਣ ਵਿਜੇ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2018) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 357: [2017] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 95;

ਗੰਗਾਧਰ ਪਾਲੇ ਬਨਾਮ ਮਾਲ ਮੰਡਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ (2011) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 602: [2011] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 746; ਵੀ.ਐਸ. ਅਚੁਥਨ ਬਨਾਮ ਮੁਕੇਸ਼ ਠਾਕੁਰ (2010) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 759; UPSC ਆਪਣੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਬਨਾਮ ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [2018] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਕੇਸ (2005) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 344: [2005] 1 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 929 – ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

<u>ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਹਵਾਲਾ</u>

[2001] 3 SCR 473	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 5
[2004] 3 Suppl. SCR 372	ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 6
[2017] 12 SCR 95	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 8
[2011] 3 SCR 746	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 11
[2010] 7 SCR 189	ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 14
[2011] 10 SCR 286	ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 16
[2017] 12 SCR 95	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 18
[2018] SCR 28	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 22
[2005] 1 Suppl. SCR 929	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 25

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2019 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1264

2018 ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 21 ਵਿੱਚ ਗੁਹਾਟੀ ਵਿਖੇ ਗੁਹਾਟੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 19.03.2018 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ ਨਰੇਸ਼ ਕੇ. ਸ਼ਰਮਾ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਉਰਮਿਲਾ ਸਿਰੂਰ, ਕਬੀਰ ਸ਼ੰਕਰ ਬੋਸ, ਸੁਵੋਦੀਪ ਰਾਏ, ਪੀ.ਆਈ. ਜੋਸ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪੀ.ਐਸ. ਚੰਦਰਲੇਖਾ, ਦਿਨੇਸ਼ ਕੇ ਗਰਗ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਗਰਗ, ਧਨੰਜੇ ਗਰਗ, ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ।

ਤੀਰਥ ਸਾਰਥੀ ਮੁਖਰਜੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ।

XXXXXX

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਕੇ.ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.

1. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਦੁਆਰਾ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲ ਗੁਹਾਟੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ 2018 ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 21 ਵਿੱਚ 19.03.2018 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸੇਵਾਂਵਾਂ 'ਚ ਗ੍ਰੇਡ-1 ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਚੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

2. 18.01.2011 ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੁਆਰਾ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸੇਵਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੇਡ -1 ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਐਡਵੋਕੇਟਾਂ ਤੋਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। 3 ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 12.06.2011 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ।

ਨਤੀਜੇ 24.06.2011 ਨੂੰ ਐਲਾਨੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ 16 ਹੋਰ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਯੋਗ ਵਜੋਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ 30.07.2011 ਅਤੇ 31.07.2011 ਨੂੰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ 3 ਪੇਪਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਨਤੀਜਾ 29.09.2011 ਨੂੰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 2005 ਤਹਿਤ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਨੂੰ 01.11.2011 ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਉੱਤਰ ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸਹੀ ਜਵਾਬਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਵਜੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ 300 ਵਿੱਚੋਂ 175 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਹ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲਈ ਸ਼ਾਰਟਲਿਸਟ ਹੋਣ ਲਈ 5 ਅੰਕ ਘੱਟ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋੜ 60% ਸੀ। ਉਸਨੇ 2012 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1809 ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਪੇਪਰ 1, 2 ਅਤੇ 3 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲਈ ਯੋਗ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਕਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 12.12.2012 ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 23.07.2013 ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ 2003 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉੱਤਰ ਪੱਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੇਟੈਂਟ ਗਲਤੀ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਲਈ ਕੋਈ ਅੰਕ ਨਾ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਗਲਤ ਜਵਾਬ ਮੰਨਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰੀਖਕ ਦੀ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਸੁਪਰ ਪਰੀਖਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਖੋਜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ: -

XXXXXX

"25. ਅਸੀਂ ਪੇਪਰ -1 ਅਤੇ ਪੇਪਰ -2 ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀਆਂ ਉੱਤਰ ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਪੇਪਰ 2 ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 3 (8), 2 (18) ਅਤੇ 3 (15) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਜਵਾਬਾਂ ਵਜੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੇਪਰ 2 ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 (14) ਜਿਸ ਲਈ ਕੋਈ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਿਮ ਰਾਏ ਜ਼ਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

3. ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕੇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੇਪਰ -3 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ 1 ਅਤੇ 2 ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਪੇਪਰ 2 ਅਤੇ 3 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉੱਤਰ ਸ਼ੀਟ ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਗੁਹਾਟੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ 'ਚ ਬੰਦ ਉੱਤਰ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਲਬੰਦ ਲਿਫਾਫੇ 'ਚ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ।

4. ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

5. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ 2001 (5) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 37 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਕੇ ਰਾਜਾਮੌਲੀ ਬਨਾਮ ਏ.ਵੀ.ਕੇ.ਐਨ. ਸਵਾਮੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਗੇ। ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

6. ਦੂਜਾ ਉਹ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰੇਗਾ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ 2013 ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 5 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਚੋਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਹਨ।

7. ਤੀਜਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਇਹ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ 'ਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਮੋਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਬਨਾਮ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਿਹਾਰ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਪਟਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ 2004 (6) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 714 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ।

8. ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਇਹ ਦੱਸੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪਰੀਖਕ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਵਾਬਾਂ ਲਈ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਈ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ 2018 (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 357 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਰਣ ਵਿਜੇ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦੋ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

"30.2 ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਕਿਸੇ ਉੱਤਰ ਸ਼ੀਟ ਦੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਜਾਂ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ) ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੁਬਾਰਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਜਾਂ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤਾਂ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ "ਤਰਕ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਤਰਕਸੰਗਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ" ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਦੁਰਲੱਭ ਜਾਂ ਅਸਾਧਾਰਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥਕ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।

9. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਉਸਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਉਹ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ।

10. ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ 2001 (5) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 37 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੇ. ਰਾਜਾਮੌਲੀ ਬਨਾਮ ਏ.ਵੀ.ਕੇ.ਐਨ. ਸਵਾਮੀ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿਸ 'ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ:

"4. ਕੁਨਹਯਾਮਦ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।

XXXXXX

ਸਥਿਤੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਮੁੱਖ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਧਿਰ ਲੰਬੀ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਉਪਾਅ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾਇਰ ਕਰਨਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਹੋਵੇਗੀ.....।

11. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੰਗਾਧਰ ਪਾਲੇ ਬਨਾਮ ਮਾਲ ਮੰਡਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ 2011 (4) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 602 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਨੋਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

"10. ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਪੈਰਾ 4 ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਅਪਮਾਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

12. ਨਿਆਂਇਕ ਰਾਏ ਦੇ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਹਤ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ

13. ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੋਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਕੇਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ 1984 (4) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 27 ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ:

....."7. ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਉੱਤਰ-ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਥਿਰ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਉੱਤਰ-ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

XXXXXX

8. ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਜਿਹੇ ਕੋਰਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਉੱਤਰ-ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਾਂ 'ਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗੀ। ਫਿਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਪਰੀਖਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਲੱਗਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਆਯੋਜਿਤ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਅੰਤਮ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਐਲਾਨ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਭਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜੇ ਕੋਈ

ਉਮੀਦਵਾਰ ਮੁੜ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਉਹ ਇੱਕ ਬੇਨਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

14. ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਮੁਕੇਸ਼ ਠਾਕੁਰ ਅਤੇ ਹੋਰ 2010 (6) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 759 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ:

"20. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਸ਼ੀਟਾਂ ਦੀ ਖੁਦ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਜਦੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉੱਤਰਦਾਤਾ 1 ਲਈ। ਇਹ ਮੌਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉੱਤਰ ਸ਼ੀਟਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ, ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਕੋਰਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਰਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

“24. ਉੱਤਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸਟੇਟ ਬੋਰਡ ਆਫ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਂਡ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਪਰਿਤੋਸ਼ ਭੁਪੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸੇਠ (1984) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 27 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ; ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ/ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਆਧਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਿ ਨੀਤੀ ਖੁਦ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਰਾਹੀਂ ਬਨਾਮ ਤੀਰਥ ਸਾਰਥੀ ਮੁਖਰਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.] 701

15. ਪ੍ਰਮੋਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਦੇ ਫੈਸਲੇ (ਸੁਪਰਾ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: -

"26. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ/ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

16. ਕੇਂਦਰੀ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪ੍ਰੀ-ਮੈਡੀਕਲ/ਪ੍ਰੀ-ਡੈਂਟਲ ਦਾਖਲਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਖੁਸ਼ਬੂ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ 2014 (14) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 523 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਫਿਰ ਦੋ

ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ:

"9. ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮੋਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ (2004) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 714 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ; ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਪਰਿਤੋਸ਼ ਭੁਪੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸੇਠ (1984) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 27 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਕਿ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੋਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ; (2004) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 714, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਵਾਸ ਰੰਜਨ ਪਾਂਡਾ (2004) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 383 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ;, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 90% ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉੱਤਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਥਿਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਉੜੀਸਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ।

17. ਆਖਰਕਾਰ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਣ ਵਿਜੇ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ 2018 (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 357 ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੈਰਾ 30.2 ਸਮੇਤ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਅਸੀਂ ਪੈਰਾ 30.5 ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਿੱਟਾ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: -

"30.5 ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਲਾਭ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

18. ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।

XXXXXX

ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਂਝੀਆਂ ਹਨ? ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਿਟ ਦੀ ਰਿੱਟ ਮੰਗਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਕਰਤੱਵ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰਤੱਵ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਿਆ।

19. ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦੇਣ। ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਰਿੱਟ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਾਮਲਾ ਉੱਠ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਭਾਵੇਂ

ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੋਈ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਵਾਬ ਦੀ ਸਹੀਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਾਂਚ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਤੇ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੰਕ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

20. ਜੇ ਦੂਜੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰਿੱਟ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਰਿੱਟ ਕੋਰਟ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭੰਡਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੇਵੱਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਇਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰਿੱਟ ਕੋਰਟ ਆਪਣੀਆਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ? ਅਸੀਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਥਿਤੀ ਸਿਰਫ ਦੁਰਲੱਭ ਅਤੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

21. ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਪੈਰਾ 30.2 ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਗੇ ਜੋ ਅਸੀਂ ਰਣ ਵਿਜੇ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ 2018 (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 357 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਉਪਰੋਕਤ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੀ.ਐਸ. ਅਚੁਥਨ ਬਨਾਮ ਮੁਕੇਸ਼ ਠਾਕੁਰ 2010 (6) ਐਸਸੀਸੀ 759 ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੈਰਾ 26 ਵਿੱਚ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੂਰੇ ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ

ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

XXXXXX

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਰਾਹੀਂ ਬਨਾਮ ਤੀਰਥ ਸਾਰਥੀ ਮੁਖਰਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.] 703

22. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਾਲ 2012 ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਾਲ 2013 ਵਿੱਚ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਲਗਭਗ 5 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਚੋਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ UPSC ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 2018 (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 357 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤਾਂ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਰਕਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸਿਰਫ

ਦੁਰਲੱਭ ਜਾਂ ਅਸਧਾਰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਦਾਰਥਕ ਗਲਤੀ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੁਰਲੱਭ ਜਾਂ ਅਸਧਾਰਨ ਕੇਸ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਲਗਭਗ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੀਖਿਆ ਮੁੱਖ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਗਲਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੀ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ? ਇਹ ਇੱਥੇ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਭਾਗ 3 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਬਾਇਆ ਸੀ। ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਪੇਪਰ 3 ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਵਿਗਾੜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ 'ਚ ਭਾਗ-1 ਅਤੇ ਭਾਗ-2 ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਹਤ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਵੀ ਲਗਭਗ 5 ਸਾਲ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੀ ਕਰਾਂਗੇ।

XXXXXX

23. ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ 5 ਅੰਕਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੈਰਾ 25 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਚਾਰ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 4 ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਜਵਾਬਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3 (8) ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ:
"ਪੇਪਰ-2 ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ-3 (8)

ਹੁਕਮ 17 ਨਿਯਮ 1 ਸੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ 3 ਵਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਮਾਰਕ -1)"।

24. ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕ੍ਰਾਸ ਸਾਈਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਗਲਤ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਦੇਸ਼ 17 ਨਿਯਮ 1 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

“1 ਅਦਾਲਤ ਜੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਕਾਰਨ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਿਰਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ”:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਮੁਲਤਵੀ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

25. ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦਾ ਕੇਸ ਸਲੇਮ ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਬਾਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਕੇਸ 2005 (6) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 344 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ

ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਆਦੇਸ਼ 17 ਨਿਯਮ 1 ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਲਤਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ 3 ਵਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਆਦੇਸ਼ 17 ਨਿਯਮ 1 ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਵਾਬ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਤਵੀ 3 ਵਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਜਾਂਚ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ 17 ਨਿਯਮ 1 ਦੇ ਅਸਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਜਵਾਬਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜੋ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

26. ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 2 (18) ਹੈ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ- 2 (18) ਪੇਪਰ ਨੰ.- (II)ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਸੀਮਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਮਾਰਕ – 1)"।

XXXXXX

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਬਨਾਮ ਤੀਰਥ ਸਾਰਥੀ ਮੁਖਰਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਕੇ. ਐਮ. ਜੋਸਫ, ਜੇ.] 705

ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਕਲਪ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

ਏ) ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ,

ਬੀ) ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ,

ਸੀ) ਆਦੇਸ਼ 21 CPC ਅਧੀਨ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ
ਡੀ) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ।

27. ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉੱਤਰ ਨੰਬਰ ਬੀ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਕਰਾਸ ਸਾਈਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਗਲਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਦਲੀਲ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਜਵਾਬ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਏ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਗਲਤ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਬੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

28. ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਂਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੇਪਰ ਨੰਬਰ 2 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 3 (15) ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ "ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬ ਲਈ ਗਲਤ' ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਸ ਸਾਈਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪੇਪਰ ਨੰਬਰ 2 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 (14) ਹੈ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ- ਪੇਪਰ ਨੰਬਰ 1 (14) (ii) ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਦਈ ਨੇ 1,00,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਲਈ ਬਚਾਓ ਕਰਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਤੇ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਬਚਾਓ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਉਕਤ ਰਕਮ (ਮਾਰਕ - 3)" ਦਾ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।

29. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ:

"ਸਿਵਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਕੇਸ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਨਾ ਤਾਂ ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੈਸੇ ਦੀ ਰਸੀਦ ਸਾਬਤ ਹੋਈ।

ਇਸ ਲਈ ਖਾਤੇ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀਆਂ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

30. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਆਬਜੈਕਟਿਵ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ 3 ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਵਾਬ ਸਹੀ ਹੈ, ਅੰਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ 1 ਅੰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 3 ਅੰਕ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਅੰਕ ਦੇਣਾ, ਸਿਰਫ ਜਵਾਬ ਦੀ ਸਹੀਤਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

XXXXXX

31. ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਲੈਸ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਜੋ ਤੱਥ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਵੱਲ ਅਸੀਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਾਂਗੇ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਪੇਪਰ 3 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੇਪਰ 2 ਅਤੇ ਪੇਪਰ 3 ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਪਰ 3 ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਗਲਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਪਰ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ

ਪੇਪਰ ਨੰਬਰ 2 ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ 'ਚ ਅਸੀਂ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਖਰਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅੰਕਿਤ ਗਿਆਨ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi